

YHTEISÖTALOUS JA KESTÄVÄ KEHITYS

Sonja Rajanen

790351A

LuK-seminaari ja -tutkielma

Maantieteen laitos

Oulun yliopisto

22.4.2017

TIIVISTELMÄ

Tämä kandidaatintutkielma käsittelee yhteisötalouden suhdetta kestäväan kehitykseen. Yhteisötalous on taloutta, jossa etusijalla ei ole talouskasvu tai taloudellinen etu, vaan yhteisen hyvän tuottaminen. Yhteisötalouden arvoa ei mitata vain rahassa, vaan se näkyy esimerkiksi sosiaalisen hyvinvoinnin lisääntymisenä (Pearce 2009). Kestävä kehitys kuuluu Yhdistyneiden kansakuntien toiminnan tavoitteisiin ja sillä viitataan kehitykseen, jossa nykyisten sukupolvien tarpeet tyydytetään tavalla, joka ei vaaranna tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tyydyttää omia tarpeitaan (Ympäristön ja kehityksen maailmankomissio 1987: 39, 41). Tutkielmassa pyrin selvittämään, miten yhteisötaloudella voidaan edistää kestäväan kehityksen toteutumista.

Tutkimuksen teoreettinen pohja on talousmaantieteen piirissä syntyneessä monimuotoisessa talousajattelussa, jonka mukaan kapitalistinen markkinatalousjärjestelmä on ylikorostunut talouden tutkimuksessa ja aiheeseen liittyvässä yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa. Monimuotoisen talouden tutkijat vaativat, että tutkimuksessa ja keskustelussa tuodaan esille myös kapitalismista poikkeavia ja sille vaihtoehtoisia talouksia ja järjestelmiä ja niille annetaan tilaa kehittyä. Tutkijoilla nähdään olevan tässä keskeinen rooli, sillä tutkimalla jotain tiettyä ainetta vahvistetaan sen asemaa tieteessä ja yhteiskunnassa (Gibson-Graham 2008).

Tarve löytää kapitalismille vaihtoehtoja nousee siitä, että kapitalistinen markkinatalousjärjestelmä on pahassa ristiriidasta kestäväan kehityksen kanssa (Speth 2008). Käsitteelen ainetta teoreettisella tasolla ja lisäksi esittelen kolme esimerkkiä siitä, millaisissa tilanteissa yhteisötalouden avulla on pystytty eri puolilla maailmaa rakentamaan ratkaisuja, jotka vastaavat johonkin paikalliseen tarpeeseen markkinatalouden keinoja kestävämmällä tavalla.

Tapausesimerkkeinä esitellään kestäväan aluekehityksen ja maanviljelyn puolesta toimiva massachusettsilainen järjestö Nuestras Raíces, australialainen luomuviljelyä tukeva yhteiskunnallinen yritys Food Connect Brisbane ja Kiinassa Jiangxin maakunnassa syrjäisellä maaseudulla toimiva naisten kyläpankki, joka tukee paikallisten naisten itsenäisyyttä ja aktiivisuutta taloudellisina toimijoina. Näiden esimerkkien avulla etsin yhtymäkohtia kestäväan kehityksen, yhteisötalouden ja monimuotoisen talousajattelun välillä.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	MONIMUOTOINEN TALOUS	6
2.2	YHTEISÖTALOUS	9
2.3	KESTÄVÄ KEHITYS	11
2.4	TALOUDEN TILA	13
3	KESTÄVÄ KEHITYS JA YHTEISÖTALOUS	15
3.1	KESTÄVÄ TALOUS: YMPÄRISTÖN JA TALouden RISTIRIITA?	15
3.2	YHTEISÖTALOUDELLA KESTÄVÄÄ ALUEKEHITYSTÄ	16
3.3	YHTEISKUNNALLISET YRITYKSET	19
3.4	YHTEISÖTALOUS JA SUKUPUOLTEN TASA-ARVO	21
4	POHDINTA	24
	LÄHTEET	26

1 JOHDANTO

Yhteiskunnat ovat rakentuneet lähes kaikkialla maailmassa enemmän tai vähemmän kapitalistisen markkinatalousjärjestelmän ehdoilla. Olemme niin tottuneita näkemään talouden käsitteen ja käytännöt tämän järjestelmän kautta, että tulemme harvoin edes ajatelleeksi, että muitakin vaihtoehtoja taata toimeentulo ja hyvinvointi voi olla ja onkin olemassa. Vaihtoehtoinen järjestelmä tuo monille ensimmäisenä mieleen kommunismin, mutta se ei suinkaan ole ainoa eikä paras esimerkki ei-kapitalistista järjestelmistä. Talouden monimuotoisuus ja vaihtoehtoiset taloudet eivät kuulu historiaan, vaan päinvastoin tulevaisuuteen – niitä tutkitaan yhä enemmän ja kapitalistisen järjestelmän ulkopuolella syntyy jatkuvasti lisää taloudellisia ratkaisuja ja organisaatioita (Gibson-Graham 2008).

Vaihtoehtoisille talousmuodoille on tärkeää luoda tilaa kehittyä, sillä taloudellisen hyödyn ja voiton maksimointiin, kulutukseen, jatkuvan kasvun vaatimukseen ja kilpailuun perustuva markkinatalous ei tarjoa kaikkein kestäväntä tapaa rakentaa yhteiskuntaa. Kun tärkeimmäksi tavoitteeksi asetetaan mahdollisimman suurten taloudellisten voittojen saavuttaminen, jäävät toiminnan kestävyys ja vastuullisuus usein taka-alalle. Muun muassa ylikulutus ja kestämaton teollisuus aiheuttavat ympäristöhaittoja, jotka ovat paisuneet maailmanlaajuisiksi kriisiksi, ja yksinomaan voitonhakuinen yritystoiminta on liitetty moninasiin sosiaalisiin ongelmiin ja ristiriitoihin ihmisoikeuksien toteutumisen kanssa (Speth 2008: 5-8). Kestävään kehitykseen sitoutumista voidaan kuitenkin pitää koko ihmiskunnan tulevaisuuden turvaamisen ehtona (Yhdistyneet kansakunnat 2015), joten on perusteltua väittää, että kestävään talouteen pyrkiminen ei ole vain kannattavaa, vaan välttämätöntä.

Yksi vaihtoehto kapitalistiselle järjestelmälle on yhteisötalous, joka on kasvava tutkimuksen ja taloudellisen toiminnan kenttä. Siinä voitontavoittelu ja kilpailu eivät ohjaa taloutta, vaan sen pohjana ovat yhteisöllisyys, yhteistyö ja pyrkimys parantaa ihmisten ja ympäristön hyvinvointia niin, että toiminnalla on mahdollisimman paljon hyviä ja mahdollisimman vähän huonoja vaikutuksia (Pearce 2009: 23). Tutkielmassani käsitelen yhteisötalouden ja kestävä kehityksen suhdetta ja tutkimuskysymykseni on, miten yhteisötaloudella voidaan edistää kestävä kehitystä. Yhteisötaloutta voidaan

ainakin teoriassa pitää kestävämpänä talousmuotona kuin markkinataloutta. Siksi sen tutkiminen kestäväen kehityksen näkökulmasta on mielenkiintoista ja tarpeellista.

Perustan tutkielmani teoriapohjan monimuotoisen talousajattelun viitekehyselle, jonka pioneereja ovat talousmaantieteilijät Julie Graham ja Katherine Gibson, jotka käyttävät yhteisissä julkaisuissaan nimeä J. K. Gibson-Graham. He ovat tutkineet laajasti vaihtoehtoisia talouksia ja aluksi esittelen heidän ja muiden aiheesta kirjoittaneiden tutkijoiden näkemyksiä talouden monimuotoisuudesta. Määrittelen myös yhteisötalouden ja kestäväen kehityksen käsitteet ja avaan talouden merkitystä maantieteellisenä, tilallisenä käsitteenä. Käsittelen sitten yhteisötalouden ja kestäväen kehityksen suhdetta teoreettisella tasolla ja tuon käytännön esimerkkien kautta esille, miten yhteisötalouden avulla on pystytty eri puolilla maailmaa kehittämään kestävää taloutta.

Koska yhteisötalous perustuu kestävämmille arvoille kuin markkinatalous, oletan, että se tarjoaa mahdollisuuksia rakentaa niin sosiaalisesti kuin ekologisesti kestäviä taloudellisia ratkaisuja ja järjestelmiä. En odota, että yhteisötalous on virheetön tai ongelmaton järjestelmä, sillä sellaista tuskin voi koskaan olla olemassa. Pyrin siis pitämään terveen kriittisyyden mukana tutkielmassani, mutta keskityn kuitenkin tässä tutkielmassa siihen, millaisia mahdollisuuksia yhteisötalous avaa.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Monimuotoinen talous

Kapitalismin voidaan Moilasan ym. (2011) mukaan katsoa ajautuneen sosiaaliseen, taloudelliseen ja ekologiseen umpikujaan. Se on joutunut jatkuviin kriiseihin ja vaikeaan ristiriitaan kestävän kehityksen ja ympäristön kantokyvyn kanssa. Kuten Speth (2008: 46) kirjoittaa, jatkuvaa ja mahdollisimman nopeaa talouskasvua on kutsuttu jopa länsimaisen maailman moderniksi uskonnoksi. Kasvu vaatii mahdollisimman suurta kulutusta, ja siihen ihmisiä kannustetaan yritysten mainonnan avulla ja jopa valtion toimesta. Talouskasvua hidastavat poliittiset päätökset kohtaavat yleensä vastustusta, vaikka niillä pyrittäisiin esimerkiksi suojelemaan ympäristöä tai edistämään kansalaisten välistä tasa-arvoa (Speth 2008: 46-47).

Talouskasvua ei voi tapahtua ilman resursseja. Sekä uusiutuvien että uusiutumattomien luonnonvarojen kuluttaminen, maa-alan valtaaminen ja saasteiden sekä jätteen tuottaminen ovat lisääntyneet käsi kädessä kiihtyvän talouskasvun kanssa. Ihmisen toiminnan aiheuttama maailmanlaajuinen ilmaston lämpeneminen on painava todiste siitä, että ympäristön kantokyky ei riitä nykyisen talouskasvun ylläpitämiseen (Speth 2008: 49-54).

Mark Fisherin (2008) mukaan jokapäiväinen elämämme ja ajatuksemme taloudesta ovat kuitenkin usein niin vahvasti kapitalismin värittämiä, että pidämme siihen kuuluvia arvoja, normeja ja käsityksiä itsestään selvinä. Fisher käyttää tästä ilmiöstä käsitettä kapitalismirealismi (engl. capitalist realism) ja kuvaa sitä sanomalla, että nyky-yhteiskunnassa ”on helpompaa kuvitella maailmanloppu kuin kapitalismin loppu” (Fisher 2008: 1). Myös kansainvälinen työjärjestö ILO on julkaisuissaan ottanut kantaa yksipuoliseen talousajatteluun, jossa ”markkinoiden lait ovat yhtä selviä ja yksiselitteisiä kuin painovoiman lait” (Cunniah 2011: 8).

Kapitalistinen kehitys nähdään usein deterministisenä, ainoana vaihtoehtona, mutta todellisuudessa talous on sosiaalinen rakennelma ja tila, joka voidaan siten periaatteessa aina rakentaa eri tavoin uudelleen. Tällainen muutos ei tietenkään käytännössä ole yksinkertaista tai nopeaa, sillä kapitalistiset rakenteet ovat syvällä länsimaisessa yhteiskunnassa. Tutkimalla taloutta monimuotoisuuden näkökulmasta

voidaan kuitenkin yhtenä keinona edistää mahdollisuutta luoda ja kehittää erilaisia taloudellisia järjestelmiä, jotka parhaalla mahdollisella tavalla vastaavat erilaisiin tarpeisiin eri paikoissa ja eri aikoina (Gibson-Graham 2008).

Wrightin (2010: 298-302) mukaan taloudellinen monimuotoisuus voidaan nähdä, kun käsitys taloudesta irrotetaan käsityksestä kapitalismista. Vaihtoehtoisessa ja monimuotoisessa talousajattelussa talouden tilat ja muodot ovat muutokselle ja vuorovaikutukselle avoimia, eikä niitä hallitse mikään ennalta määrätty kehityskulku. Monimuotoisuuden näkökulma voi siis tarjota väylän muuttaa maailmaa – sen kautta voidaan pyrkiä muun muassa vähentämään eriarvoisuutta maailmassa.

Talouden monimuotoisuuden käsittäminen edellyttää ihmisten jokapäiväisten taloudellisten ratkaisujen ja toimintojen hahmottamista, sillä niistä rakentuu talouden tila, joka on aina sosiaalisesti ja kulttuurillisesti määrittynyt. Samassa tilassa voi yhtäaikaaisesti vaikuttaa useita päällekkäisiä talouden muotoja, joita ei voi selkeästi erottaa toisistaan. Jokapäiväisessä elämässään sama henkilö voi olla tekemisissä sekä virallisen että epävirallisen, kapitalisten ja ei-kapitalistisen talouden kanssa, eikä niitä vaihtoehtoisessa talousajattelussa erotella tai mielletä toistensa vastakohtiksi. Talouden tilat ja taloudellinen toiminta eivät useinkaan ole yksinomaan sen paremmin radikaaleja kuin sovinnaisia, virallisia tai vaihtoehtoisia, vaan ilmenevät eri muodoissa kykeytymättä tiukasti mihinkään yhteen määritelmään (Wright 2010).

Vaihtoehtoiset taloudet ovat paitsi mahdollisia, myös jo olemassa olevia, ja ne tulee tunnustaa sellaisiksi. Tämän näkemyksen puolesta puhuvat esimerkiksi White ja Williams (2014: 953), joiden mukaan neoliberalistinen talousajattelu kieltää sen tosiasian, että vaihtoehtoisia talousjärjestelmiä on kaiken aikaa olemassa myös länsimaissa kapitalistisen talousjärjestelmän rinnalla. Niiden nostaminen varteenotettaviksi tutkimuskohteiksi on tärkeää, jos halutaan nähdä talouden kentän monimuotoisuus ja luoda mahdollisuuksia monimuotoiselle yhteiskunnalliselle kehitykselle. Gibson-Grahamin (2008: 623-625) mukaan on hyvä huomata myös se, että kapitalismi sisältää jo itsessään monimuotoisuutta, eivätkä kaikki sen rakenteet ja toiminta ole identtisiä. Talouden monimuotoisuus on kaiken aikaa osa talouden todellisuutta. Näin voidaan edistää yhteistyötä talouden eri toimijoiden välillä, ja mahdollistaa taloudellisen diskurssin muuttuminen.

Tässä tutkielmassa käytän käsitteitä monimuotoinen talous tai talouden monimuotoisuus (engl. diverse economy). Sen rinnalla käytetään usein myös käsitettä vaihtoehtoinen talous (engl. alternative economy), mutta mielestäni monimuotoinen talous kuvaa paremmin sitä, ettei kapitalismi määritä koko talouden kenttää – ”vaihtoehtoisuus” vahvistaa mielestäni mielikuvaa siitä, että muut talouden muodot olisivat kapitalismille allekkaisia ja kapitalismin valta-asema olisi itsestäänselvyys. Williams ja White (2014: 951) ovat käyttäneet myös termiä talousanarkia kuvatessaan sellaisia talousjärjestelmiä, organisaatioita ja tapoja järjestää taloudellinen toimeentulo, jotka poikkeavat kapitalistisen talouden kulttuurista ja normeista.

Gibson-Graham (2008; 2006) on kritisoinut neoliberalismin ylikorostumista talousmaantieteessä ja osoittanut, että koska neoliberalismia on tutkittu paljon ja muita talouden muotoja pidetty epäolennaisina tutkimuskohteina, on neoliberalistisen ajattelun ja järjestelmän asema yhteiskunnassa vahvistunut. Vahva asema taas lisää neoliberalismin kiinnostavuutta ja uskottavuutta tiedeyhteisön ja yhteiskunnan silmissä. Se, mistä ja miten tieteessä ja yhteiskunnassa puhutaan, kirjoitetaan ja keskustellaan, vaikuttaa siihen, miten ihmiset näistä asioista ajattelevat, miten niiden suhteen toimitaan ja millaisia päätöksiä tehdään. Näin luodaan ja ylläpidetään tietynlaista talouden diskurssia.

Gibson-Grahamin (2008: 619) mukaan tutkijat ovat samalla myös taloudellisia toimijoita, jotka voivat vaikuttaa siihen, millaista diskurssia tieteen avulla luodaan ja siten myös siihen, millaista maailmaa rakennetaan. Tätä kutsutaan performatiiviseksi tutkimukseksi. Tutkijoilla on merkittävä rooli ja vastuu siitä, millaiset talouden muodot tulevat näkyviksi ja muuttuvatko ihmisten ajattelu- ja suhtautumistavat niitä kohtaan. Kapitalismin valta-aseman voidaan perustellusti ajatella johtuvan osittain siitä, että muita talouden muotoja ei ole pidetty tieteellisesti uskottavina ja kapitalismia on näin ruokittu ainoana mahdollisena järjestelmänä. Kapitalismin tutkiminen samalla rakentaa ja vahvistaa kapitalistista yhteiskuntaa.

Vaikka tieteellinen diskurssi, yhteiskunnan rakenteet ja infrastruktuurit ovat pitkälti rakentuneet neoliberalismin ja kapitalismin ehdoilla, tulevaisuudessa voidaan valita toinen tie ja nostaa vaihtoehtoiset taloudet näkyviin. Jos maailmaa halutaan muuttaa, on tärkeää ymmärtää, että tiedolla voidaan luoda uutta. Käsitelmä, joka sallii vain

tietynlaisen, kapitalismiin pohjautuvan tiedon ja vaihtaa vaihtoehtoiset ajatukset taloudesta, ei ole kestävä (Gibson-Graham 2008: 621-623).

Tämä muutos voi olla mahdollista, jos tieteen piirissä pystytään laajentamaan käsitystä siitä, mikä on mahdollista ja uskottavaa. Historia on osoittanut, että kapitalismi ei ole ekologisesti, taloudellisesti eikä sosiaalisesti kestävä pohja yhteiskunnalle, ja siksi tilaa tulisi antaa myös muille vaihtoehdoille. Talouden monimuotoista kehitystä voi tapahtua, jos taloutta ei nähdä riippuvaisena kapitalismista. Vaihtoehtoiset talouden muodot ja järjestelmät eivät ole kapitalismille allekkaisia tai pohjaudu sille, vaan ovat olemassa kapitalismin ja toistensa kanssa samanaikaisesti. Myös poliittisen päätöksenteon kannalta on tärkeää huomioida erilaiset vaihtoehtoiset näkökulmat talouteen ja taloudelliseen toimintaan (Gibson-Graham 2008: 623-625).

2.2 Yhteisötalous

Yhteisötalous (engl. social economy, community economy) on kaupallista tai ei-kaupallista taloudellista toimintaa, jolla on taloudellisen voiton maksimoimisen sijaan jokin yhteiskunnallinen tavoite, kuten sosiaalisten epäkohtien tai ympäristöongelmien parantaminen. Yhteisötalouden organisaatiot pyrkivät siihen, että niiden toiminnalla on mahdollisimman paljon myönteisiä ja mahdollisimman vähän kielteisiä vaikutuksia. Näitä vaikutuksia tarkastellaan usein kolmesta näkökulmasta, joita ovat vaikutukset ihmisiin, ympäristöön ja paikalliseen talouteen (Pearce 2009: 23).

Yhteisötalous sijoittuu julkisen ja yksityisen sektorin välille ja täyttää niiden jättämiä aukkoja. Siihen kuuluvat leimallisesti sekä sosiaalinen että taloudellinen ulottuvuus, mikä tarkoittaa, että toiminta on yhteiskunnallisesti hyödyllistä ja merkityksellistä, mutta sillä on myös taloudellista arvoa. Yhteisötalous luo mahdollisuuksia uudenlaisten talouden muotojen ja järjestelmien syntymiselle ja näin myös yhteiskunnalliselle kehitykselle (Clarence & Noya 2007: 10).

Yhteisöllisyyden käsite on Gibson-Grahamin (2006: 82) mukaan avainasemassa yhteisötalouden luonteen hahmottamisessa. Yhteisö pohjautuu sille, että ihmiset ovat riippuvaisia sekä toisistaan että ympäristöstään. Meidän on välttämätöntä elää yhdessä ja näin myös yhdessä ratkaista, miten yhteiselo tapahtuu ja mitä siihen kuuluu. Yhteisötaloudella pyritään luomaan mahdollisimman kestäviä ja oikeudenmukaisia

ratkaisuja tähän ongelmaan. Samalla kuitenkin tunnustetaan, että täydellisiä ratkaisuja ei voida saavuttaa eikä yhteisötalous ole täydellinen järjestelmä, jolla voitaisiin automaattisesti korjata kaikki yhteiskunnan epäkohdat. Se tarjoaa silti keinoja rakentaa kestävä yhteiskuntaa ja edistää yhteiskunnallista hyvinvointia.

Yhteisötalouden piiriin kuuluu esimerkiksi työntekijöiden omistamia yrityksiä, yhteiskunnallisia ja sosiaalisia yrityksiä (engl. social enterprise), erilaisia kansalaisjärjestöjä, säätiöitä ja osuuskuntia (engl. co-operative) (Clarence & Noya 2007: 10). Esimerkkejä niiden toiminnasta ovat myös yhteisomistuksessa olevat maatilat, eettisen kaupan organisaatiot, paikalliset asuinalueiden kehittämisprojektit ja sosiaalisen asumisen mallit. Näitä organisaatioita on brändätty uudelleen työpaikkojen ja markkinoiden luojina, jotka pystyvät voimaannuttamaan kehittyviä tai vähäosaisia yhteisöjä ja alueita ja lisäämään niiden hyvinvointia (Amin 2009: 4-5).

Yhteisötalouden juuret yltävät 1800-luvulle, joten kyse ei ole lainkaan uudesta ilmiöstä tai uudenlaisesta toiminnasta. Viime vuosikymmenillä mielenkiinto sitä kohtaan on kuitenkin huomattavasti kasvanut. Aikana, jona yhteiskunnallinen ja taloudellinen epävarmuus ovat lisääntyneet, yhteisötalouden organisaatiot ovat pystyneet vastaamaan paikallisiin tarpeisiin, joita valtio ja markkinatalous eivät ole kyenneet täyttämään. Yhteisötaloudella on pystytty osallistamaan ihmisiä talouden kehittämiseen paikallisella tasolla. Osallistavuus, joustavuus ja paikallisuus ovatkin yhteisötalouden vahvuuksia. Paikallisen tason lisäksi yhteisötaloudella on merkitystä myös alueellisella, valtiollisella ja globaalilla skaalalla (Lloyd 2004 Clarence & Noya 2007: 11-13 mukaan).

On kuitenkin virheellinen käsitys, että yhteisötalouden rooli yhteiskunnassa olisi ainoastaan täydentää markkinatalousjärjestelmää, vaikka erityisesti politiikassa siihen on suhtauduttu lähinnä työkaluna, jolla voidaan väliaikaisesti korjata markkinatalouden epäonnistumisia (Clarence & Noya 2007: 11) ja yhteisötaloudellinen toiminta korostuukin erityisesti kriisiaikoina (Moilanen ym. 2011). Sen roolin yhteiskunnassa on ajateltu olevan varsin marginaalinen, eikä sen ole ajateltu voivan luoda työpaikkoja tai todellista hyvinvointia ja vaurautta (Amin 2009: 4-5).

Myös talouden tutkimuksessa yhteisötaloutta on pidetty marginaalisena kohteena eikä sitä ole juuri huomioitu taloustieteen teorioissa, mikä taas on edistänyt sen jäämistä vakavasti otettavan tutkimuksen ulkopuolelle ja markkinatalouden teorioiden varjoon

(Clarence & Noya 2007: 11). Vaikka yhteisötalous on tehokkaasti onnistunut vastaamaan tarpeisiin, joita markkinatalous ei ole pystynyt täyttämään, yhteisötalouden organisaatioita syntyy ja kehittyy muissakin tilanteissa ja myös muihin tarpeisiin. Yhteisötalous on tärkeä ja korvaamaton osa taloutta, ja se tarjoaa todellisen vaihtoehdon neoliberalismille ja markkinataloudelle (Lloyd 2004 Clarence & Noya 2007: 11-13 mukaan).

Nykyään talousmaantiede on kuitenkin entistä suosiollisempaa taloudellisen monimuotoisuuden teorioille ja siten myös yhteisötalous nähdään yhä useammin tärkeänä osana taloutta ja sen kehitystä. Amin (2009: 4-5) tuo ilmi, että poliittisessa päätöksenteossa ja julkisessa keskustelussa yhteisötalous on ympäri maailmaa nostettu uuteen valoon erityisesti globaalin talouskriisin myötä. Eri maat ovat määritelleet laissa esimerkiksi sosiaalisen yrityksen omaksi viralliseksi yritysmuodokseen ja luoneet lainsäädäntöä, joka mahdollistaa entistä paremmin yhteisötalouteen perustuvien organisaatioiden toiminnan.

Suomessa yhteisötalous on vielä varsin tuntematon käsite (Moilanen ym. 2011), mutta Euroopan unioni on käynnistänyt erityisiä tutkimusprojekteja yhteisötalouteen liittyen (Graham & Healy 2007: 13) ja Taloudellisen kehityksen ja yhteistyön järjestö OECD on toiminnassaan kiinnittänyt huomiota yhteisötalouteen ja sen rooliin talouden kehityksessä. OECD on puhunut talouden monimuotoisuuden tärkeyden puolesta ja esittänyt, että poliittisessa päätöksenteossa tulisi luoda tilaa vaihtoehtoisille talousjärjestelmille, kuten yhteisötaloudelle, joka tarjoaa mahdollisuuksia ratkaista monia yhteiskunnallisia ongelmia. Järjestön mukaan yhteisötalous voi auttaa torjumaan köyhyyttä ja parantamaan kansalaisaktiivisuutta sekä demokratian toteutumista (Arzeni 2007: 3-4). Kuten Gibson-Graham (2008) toteaa, yhteisötalouden tunnustaminen ja ottaminen osaksi tieteellistä diskurssia on tärkeää, koska sillä on olennainen rooli taloudellisen pääoman ja hyvinvoinnin tuottamisessa.

2.3 Kestävä kehitys

Kestävä kehitys on valtavan laaja käsite, sillä se kattaa lähes kaikki ihmiskunnan toiminnan osa-alueet. Tunnetuin kestävän kehityksen määritelmä on Yhdistyneiden

kansakuntien Ympäristön ja kehityksen maailmankomission vuonna 1987 julkaisemassa niin kutsutussa Brundtlandin raportissa, jossa ympäristöasiat ja talouskehitys liitettiin ensimmäistä kertaa saman kestävän kehityksen käsitteen alle. Sen mukaan kestävä kehitys on kehitystä, joka ”kohtaa tämän hetken tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia täyttää omia tarpeitaan”. Raportin mukaan talouskehityksen ja sosiaalisen kehityksen on tapahduttava niissä rajoissa, jotka ympäristön kantokyky niille asettaa, ja valtioiden on pyrittävä ohjaamaan kehitystä kestäväan suuntaan (Ympäristön ja kehityksen maailmankomissio 1987: 39, 41).

Kestävää kehitystä on tutkittu eniten kolmijakoisen mallin näkökulmasta, johon kuuluvat sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus. Sosiaalinen ulottuvuus tarkoittaa ihmisten välistä tasa-arvoisuutta ja heidän hyvinvointiaan, taloudellinen ulottuvuus viittaa taloudellisen toimeentulon takaamiseen ja ekologinen ulottuvuus ympäristön monimuotoisuuden ja elinvoimaisuuden säilymiseen (Lehtonen 2004; Barkemeyer ym. 2011). Ekologista kestävyyttä ei voida saavuttaa, ellei yhteiskuntien sosiaalisia ja taloudellisia järjestelmiä kehitetä samanaikaisesti, ja vastaavasti ympäristön säilyminen elinkelpoisena on ehto sosiaaliselle ja taloudelliselle kehitykselle. Esimerkiksi väestönkasvu on ongelma, joka ilmenee kaikilla näillä osaluilla, eikä sitä voida ratkaista sen paremmin yksinään sosiaalisena kuin ekologisenakaan ongelmana (Ympäristön ja kehityksen maailmankomissio 1987: 39, 41).

Brundtlandin raportin jälkeen YK on viime vuosikymmenten aikana pyrkinyt edistämään kestävä kehitystä useiden kokousten, sopimusten ja suunnitelmien avulla. Viimeisin kansainvälinen sopimus kestävän kehityksen tavoiteohjelmasta solmittiin vuonna 2015 ja se tunnetaan nimellä Agenda2030. Agenda2030 sisältää seitsemäntoista kestävän kehityksen universaalia tavoitetta (engl. sustainable development goals eli SDG's), jotka pyritään saavuttamaan vuoteen 2030 mennessä. Sopimuksella tavoitellaan kehitystä, joka ottaa huomioon ympäristön, ihmisen ja talouden tarpeet tasavertaisesti (Yhdistyneet kansakunnat 2015).

Viime vuosikymmeninä on käyty vilkasta tieteellistä keskustelua ja ehdotettu useita vaihtoehtoisia määritelmiä ja näkökulmia kestävälle kehitykselle ja sen kolmijakoiselle mallille, mutta mitään yksittäistä yleisesti hyväksyttyä teoriaa ei ole ainakaan toistaiseksi löydetty (Alam ym. 2011). Banisterin ym. (2016) mukaan

Agenda2030:tä on kritisoitu siitä, että se asettaa talouskasvun kestäväen kehityksen tavoitteeksi, vaikka jatkuvan kasvun tavoittelu on päinvastoin osoittautunut niin ekologisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisestikin kestävämmäksi. Tavoitteiden laajuus ja kaiken kattavuus on koettu ongelmalliseksi (Banister ym. 2016) ja sopimuksiin kirjattuja sosiaalisia ja ekologisia tavoitteita on pidetty pinnallisina ja tyhjinä. On myös vaara, että sosiaalisia ja ekologisia tavoitteita käytetään viherpesun välineinä, joilla oikeutetaan taloudellisten päämäärien tavoittelua (Alam ym. 2011). Taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen aspektin asettaminen samalle viivalle ei kritikoiden mukaan toimi eikä edistä kestäväen kehitystä (Banister ym. 2016).

Yksi vaihtoehto tälle mallille on Banisterin ym. (2016) esittelemä toisenlainen kolmijakoinen malli, jossa huomio kiinnitetään konkreettisemmin ihmisten käyttäytymisen rajoittamiseen ja ohjaamiseen kestäväen suuntaan. Tämän mallin kolme osa-aluetta ovat ihmiskunnan tarpeiden täyttäminen, ihmisten välisen tasa-arvon toteutuminen ja niiden rajojen kunnioittaminen, joita ympäristö asettaa. Näistä osa-alueista rakentuu kestäväen kehityksen tila, jossa mitään osa-aluetta ei voida laiminlyödä eikä nostaa toista tärkeämmäksi. Tässä mallissa sosiaalisen tasa-arvon edellytyksenä nähdään demokratian edistäminen, jota myös yhteisötaloudella on mahdollisuus tavoitella.

2.4 Talouden tila

Wrightin (2010) mukaan talouden tilat rakentuvat jokapäiväisessä toiminnassa eri tavoin eri puolella maailmaa, aina vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa ja sen osana. Samassa tilassa voivat olla vuorovaikutuksessa kapitalistiset ja ei-kapitalistiset sekä viralliset ja epäviralliset talouden muodot. Erilaiset ja monimuotoiset talouden tilat ulottuvat kaikkialle ja läpäisevät kaikki elämän ja yhteiskunnan osa-alueet.

Lee (2000: 141) puolestaan esittää, että talous on jatkuvan muutoksen tila ja sitä leimaavat kilpailu ja valtasuhteet. Talouden tilat voidaankin nähdä juuri kilpailun ja kamppailun tilana, mikä antaa vauhtia ja voimaa sen muutoksille. Kun ihmiset kamppailevat siitä, kenelle talouden tila ja sen hallinta kuuluvat, tämä kilpailu muuttaa ja muovaa kyseisiä tiloja. Lisäksi erilaisten käsitteiden, kuten talouden, tilan ja arvon määrittely on kilpailu siitä, kenen ehdoilla määrittely tapahtuu. Kilpailu pakottaa eri

tahot vuorovaikutukseen keskenään, ja tämä on hedelmällinen maaperä kehitykselle ja oppimiselle. Koska kamppailun lopputulos on jatkuvasti avoin ja se voi aina muuttua kilpailun myötä, määritelmät eivät koskaan ole valmiita ja pysyviä.

Gibson-Graham (2008: 625) käyttää käsitettä ”cross-structuring”, joka viittaa siihen, että erilaiset ympäristöt ja kontekstit mahdollistavat kaikki erilaisten ideoiden, ajatusten ja toimintatapojen syntymisen. Globalisaation myötä tutkimustulokset ja tieteellinen keskustelu sekä ideat ja kokemukset pääsevät liikkumaan eri paikkojen välillä vapaammin kuin koskaan ja näin niiden potentiaalinen vaikutus ulottuu entistä laajemmalle alueelle. Tietyissä paikassa syntynyttä ideaa voidaan hyödyntää ja soveltaa toisella puolen maailmaa.

Tietty idea saattaa syntyä ja kehittyä ympäristössä A, mutta toisenlaisessa ympäristössä B sille ei olisi ollut edellytyksiä syntyä tai kehittyä pidemmälle. Siitä huolimatta tämä sama ajatus saattaa olla hyödyllinen, jos se otetaan käyttöön myös ympäristössä A. Eri toimijoiden eri paikoissa ja eri yhteyksissä kehittämiä ideoita voidaan myös yhdistellä ja luoda näin jotain uutta talouden kentälle. Esimerkiksi paikassa A ja paikassa B syntyneet kaksi erillistä ideaa voitaisiin yhdistää paikassa C, jolloin ne muotoutuisivat paikan C ympäristön ja toimijoiden mukana jälleen uudenlaiseksi ratkaisuksi. Yhteiskunnat ja yhteisöt voivat siis etsiä uusia toimintatapoja toisista, hyvinkin erilaisista yhteisöistä ja järjestelmistä. Myös erilaiset talousjärjestelmät voivat oppia toisiltaan ja hyödyntää elementtejä toisistaan (Gibson-Graham 2008: 625). Esimerkiksi yhteiskunnallinen yrittäjyys, jota käsitellään lähemmin seuraavassa luvussa, lainaa kaupallisten yritysten toimintatapaa ja rakennetta.

3 KESTÄVÄ KEHITYS JA YHTEISÖTALOUS

3.1 Kestävä talous: ympäristön ja talouden ristiriita?

Kestävä talous on nouseva tutkimuskohde, josta ovat kirjoittaneet esimerkiksi Stephen Healy ja Julie Graham (2007). He esittävät, että ihmisille on usein tyypillistä nähdä taloudellinen kehitys ja ympäristön hyvinvointi toistensa vastakohtina. Vaikka kehitystä, jossa luonto jää talouskasvun jalkoihin, ei yleisesti pidetä toivottavana tai tavoiteltavana suuntana, koetaan sen kuitenkin usein olevan vääjäämätöntä. Heidän mukaansa kehitys itsessään mielletään usein käsitteenä joksikin sellaiseksi, joka ei sisällä ympäristön hyvinvointia, vaan pikemminkin päinvastoin: ympäristö ja kehitys ovat jatkuvassa kilpailussa, jossa ympäristö on tuomittu häviämään. Tällöin kehityksen keskeiseksi osaksi mielletään kapitalistinen kasvua vaativa talouskehitys. Tämä ajattelu, jota voidaan kyyniseksikin sanoa, voidaan nähdä osana jokapäiväistä taloudellista diskurssia eli sitä, miten taloudesta ajatellaan ja puhutaan. Siinä kestävä kehitys jää usein kauniiksi, mutta saavuttamattomissa olevaksi unelmaksi.

Kun ajatellaan, että meidän on tehtävä valinta talouskasvun ehdoilla tapahtuvan kehityksen ja ympäristön välillä, voidaan puhua niukkuuden diskurssista. Sen mukaan kaikkea ei voi saada, vaan tarvitaan valikoivaa säännöstelyä. Tässä tapauksessa on säännösteltävä sitä, paljonko talouskasvua voi tapahtua ja taloudellista hyvinvointia karttua, ja vastaavasti paljonko samaan aikaan voidaan säilyttää ja suojella ympäristöä (Ruccio & Amariglio 2003: 7-10). Vastakkainasettelu näkyy myös siinä, että talouskehitys vaatii yhteiskunnilta koko ajan enemmän ja enemmän kulutusta ja kasvua, kun taas ympäristön voidaan ajatella voidakseen hyvin vaativan päinvastoin kulutuksen karsimista mahdollisimman vähäiseksi (Graham & Healy 2007: 9).

Kestävän kehityksen tavoittelijat jäävätkin usein kahden vaihtoehdon väliin: voidaan joko hyväksyä markkinatalouden mekanismit tai yrittää vastustaa niitä ja yrittää näin edistää kestävästä kehitystä. Molemmat vaihtoehdot tarkoittavat alistumista sille, että markkinatalous sanelee talouden mahdolliset muodot ja kehityskulut sekä ihmisten paikan passiivisina järjestelmän toisintajina. Kestävän kehityksen voidaan ajatella olevan jatkuvaa niukkuuden diskurssin värittämää ympäristön ja talouden välistä

sovittelua ja kompromisseja, jotka yleensä tapahtuvat markkinatalouden ehdoilla (Graham & Healy 2007: 9-10). Asiaa voidaan kuitenkin lähestyä myös toisella tavalla.

Kun ymmärretään, että markkinatalouden rinnalla ja sijasta voi olla myös muita talouden muotoja (Gibson-Graham 2008; Wright 2010), voidaan rakentaa sellaisia talouksia, joissa ihmiset eivät joudu alistamaan itseään ja hyvinvointiaan markkinatalouden vaatimuksille ja olemaan talouden objekteja. Sen sijaan meillä voi olla aktiivinen rooli taloudellisina toimijoina, subjekteina. Silloin voimme rakentaa talousjärjestelmiä, jotka tukevat todellisia paikallisia arvoja ja tarpeita joutumatta jatkuvaan konfliktiin ympäristön säilymisen kanssa sen sijaan, että pidämme oman ja ympäristön hyvinvoinnin kustannuksella yllä globaalia markkinajärjestelmää (Graham & Healy 2007: 10).

Näin ainoaksi keinoksi tavoitella kestävyyttä ei jää markkinatalouden vastustaminen, vaan kokonaan erilaisen talouskäsitteksen luominen on mahdollista. Silloin voi syntyä aivan uudenlaisia ja potentiaalisesti parempia tapoja pyrkiä kohti kestävästä kehitystä ja sovittaa ihmisten ja luonnon hyvinvointi yhteen. Tämä ei tarkoita mitään tiettyä vaihtoehtoista talouden muotoa, vaan erilaista tapaa käsittää talous ja puhua siitä, toisin sanoen uudenlaista diskurssia. Voidaan esimerkiksi kysyä, miksi pidämme kilpailua niin itsestään selvänä vaatimuksena taloudelle – eivätkö yhteistyö ja anteliaisuus olisi hedelmällisempiä lähtökohtia kestäväälle kehitykselle? (Gibson-Graham 2006).

Tässä luvussa esittelen muutamia esimerkkejä siitä, millaisia mahdollisuuksia monimuotoinen talousajattelu ja yhteisötalous omalta osaltaan tarjoavat sille, että kestävä kehitys voisi olla epäonnistumaan tuomitun unelman sijaan saavutettavissa oleva tavoite ja erottamaton osa jokapäiväistä taloudellista diskurssia. Tuon esille kolme esimerkkiä sellaisista taloudellisista ratkaisuista, joissa ympäristön säilyminen ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus kuuluvat kehitykseen eivätkä ole sen vastakohtia.

3.2 Yhteisötaloudella kestävästä aluekehitystä

Koska markkinatalous usein mielletään ainoaksi mahdolliseksi järjestelmäksi, sen annetaan Grahamin ja Healyn (2007) mukaan myös ohjata alueiden talouskehitystä ja sen myötä muutakin kehitystä. Alueet, valtiot ja kunnat tavoittelevat talouskasvua, sillä

sitä pidetään parhaana mahdollisuutena luoda hyvinvointia ja pysyä kehityksen mukana. Niinpä ne pyrkivät kasvattamaan talouttaan esimerkiksi houkuttelemalla alueelleen yritystoimintaa ja teollisuutta, erityisesti suuria yrityksiä, sillä niiden toivotaan tuovan mukanaan uusia työpaikkoja ja talouskasvua. Ajoittain kuntien välillä on kovaakin kilpailua näistä ulkoisista sijoittajista.

Kilpailu saattaa kuitenkin ajaa alueen tielle, jolla se ei kehitä itseään sisäisten tarpeidensa, vaan ulkoisen toimijan vaatimusten ja odotusten mukaan. Resursseja saatetaan käyttää runsaasti sijoittajien vaatimaan infrastruktuuriin, niille voidaan myöntää tuntuvia veroalennuksia ja ympäristösäädöksistä saatetaan joustaa. Kuitenkaan ei ole takeita siitä, että yritys sitoutuu samalla tavalla alueeseen ja maksaa tämän työn takaisin tarjoamalla odotetun määrän vakaita ja pysyviä työpaikkoja sen asukkaille. Saattaa olla, että yritys palkkaakin työvoimaa alueen ulkopuolelta, jolloin alueen tekemät investoinnit menevät ainakin osittain hukkaan. Yritys saattaa myös lakkauttaa toimintansa jossain vaiheessa, ja sen varaan infrastruktuurinsa ja talouskasvunsa rakentanut kunta saattaa kärsiä tuntuvat sekä sosiaaliset että taloudelliset tappiot (Graham & Healy 2007: 5-6).

Grahamin ja Cornwellin (2009) mukaan on yleistä, että aluesuunnittelussa kiinnitetään vain heikosti huomiota paikalliseen hyvinvointiin, sen varmistamiseen ja lisäämiseen. Vaikka talouskasvu ei ole synonyymi hyvinvoinnille, se asetetaan usein suunnittelussa prioriteetiksi. Kuten Graham ja Healy (2007: 7) toteavat, on hyvä huomata, että lyhytnäköiseen talouskasvun tavoitteluun käytetyt resurssit ovat pois alueen omien ehtojen mukaisesta, pitkäjänteisestä kehityksestä. Samoja resursseja voitaisiin ulkopuolisten sijoittajien houkuttelun sijaan ohjata muun muassa laadukkaaseen koulutukseen, edulliseen asumiseen tai ympäristönsuojeluun, joilla voitaisiin suoraan vaikuttaa alueen hyvinvointiin.

Maailmalta löytyy kuitenkin esimerkkejä siitä, miten alueita on yhteisötaloutta soveltaen onnistuttu kestäväällä tavalla kehittämään vastaamaan paikallisia tarpeita. Koska yhteisötalouden toimijat eivät keskity maksimoimaan taloudellista voittoa, ne pystyvät tehokkaasti kiinnittämään huomiota aluekehityksen arvoihin sekä pitkäaikaisiin tavoitteisiin ja tehtyjen päätösten seurauksiin. Yhteisötaloudella on kyky reagoida joustavasti paikallisiin tarpeisiin (Grefe 2007: 91).

Yhtä tällaista kehitysprojektia ovat tutkineet Graham ja Cornwell (2009: 3). Nuestras Raíces on puertoricolaisen yhteisön 90-luvulla perustama paikallisen kehittämisen ja ruoantuotannon organisaatio Holyoken kaupungissa Massachusettsissa Yhdysvalloissa. Organisaatio sai alkunsa, kun asukkaat muuttivat kaupungin omistaman tyhjän tontin yhteisomisteiseksi puutarhaksi. Projekti tarjosi ekologisen ravinnon lisäksi yhteisöllisyyttä ja paransi kaupungin viihtyvyyttä, ja pian puutarhoja perustettiin lisää.

Myöhemmin Nuestras Raíces on kasvanut organisaatioksi, joka toimii laajasti ekologisen ruoantuotannon, ympäristönsuojelun ja oikeudenmukaisen talous- ja aluekehityksen parissa. Alkuperäisen toimintansa lisäksi järjestö muun muassa kouluttaa maanviljelijöitä, tarjoaa ympäristökasvatusta ja apua alan yritysten perustamisessa, ylläpitää luonnonsuojelualueita, tarjoaa asukkaille kokoontumistiloja ja koulutustiloja sekä yrityksille toimintatiloja. Lisäksi Nuestras Raíces on kehittynyt merkittäväksi luonnonmukaisen ja ekologisen ruoan tuottajaksi sekä viljelyn että lihatuotannon saralla. Se on kasvattanut vaikutusvaltaansa ja osallistuu paikalliseen ja osavaltion poliittiseen keskusteluun ruoantuotantoon, ympäristöön ja infrastruktuuriin liittyvissä kysymyksissä. Rahoitus toimintaan on saatu lahjoituksista, lainoista ja toiminnan tuottamista tuloista, mutta valtion tukea siihen ei ole käytetty (Graham & Cornwell 2009: 3-5).

Nuestras Raícesista on tullut esimerkillinen paikallisen kehittämisen organisaatio, joka osoittaa, että ihmisillä on kyky ottaa hyvinvointinsa omiin käsiinsä sen sijaan, että se jätettäisiin kasvottomien markkinatalouden vaatimusten varaan. Se on oivallinen esimerkki yhteisötalouden organisaatiosta, sillä se täyttää paikallisia tarpeita ja osallistaa toimintaansa samoja ihmisiä, jotka kuuluvat sen vaikutuspiiriin (Clarence & Noya 2007: 9-12). Sen ensisijainen tarkoitus on edistää sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä kehitystä (Pearce 2009: 23), mutta lisäksi se tuottaa taloudellista arvoa (Clarence & Noya 2007: 10; Mook ym. 2010: 3).

Järjestö on ohjannut alueen ruoantuotantoa ympäristön kannalta kestävään suuntaan ja kehittänyt paikallista taloutta ja toimeentuloa vakaammalle pohjalle luomalla uusia pitkäaikaisia työpaikkoja alueen asukkaille sekä tukemalla yrittäjyyttä. Näin se on toiminut Banisterin ym. (2016) esittelemän kestävästä kehityksen teorian mukaisesti. Nuestras Raíces on yksi esimerkki siitä, miten yhteisötaloudella on pystytty

käytännössä luomaan sellaista aluekehitystä, joka ei Grahamin ja Cornwellin (2009) mukaan ole ristiriidassa kestävän kehityksen kanssa, vaan tukee sitä.

3.3 Yhteiskunnalliset yritykset

Yhteiskunnalliset yritykset ovat yksi yhteisötalouden muoto. Niille on esitetty useita erilaisia määritelmiä, joissa Aygörenin (2014: 13) mukaan toistuvat kuitenkin yleensä kaksi perustavaa kysymystä: paljonko yhteiskunnallisen yrityksen määritelmässä korostetaan yhteiskunnallisia päämääriä ja millaiset yhteiskunnalliset vaikutukset kuuluvat yhteiskunnallisen yritysten luonteeseen. Suomessa yhteiskunnalliselle yritykselle ei ole laissa virallista määritelmää, mutta sosiaaliselle yritykselle, joka on yhteiskunnallisen yrittäjyyden alalaji, puolestaan on. Sosiaalinen yritys keskittyy työllistämään muutoin vaikeasti työllistettäviä ihmisiä (Finlex 2012), kun taas yhteiskunnallisen yrityksen määritelmä on laajempi. Englanninkielinen käsite ”social enterprise” viittaa sosiaalisen yritykseen sijaan yhteiskunnalliseen yritykseen.

Suomalaisen työn liitto myöntää Yhteiskunnallinen yritys –merkkiä yrityksille, jotka täyttävät sen määrittelemät yhteiskunnallisen yrityksen kriteerit. Niiden mukaan yhteiskunnallisen yrityksen on perustuttava jollekin yhteiskunnalliselle päämäärälle, sen on ohjattava suurin osa ylijäämästään takaisin toimintaansa ja sen toiminnan on oltava läpinäkyvää ja vastuullista. Lisäksi yhteiskunnallisen yrityksen asemaa tukee, jos yritys osallistaa työntekijöitään päätöksentekoonsa, työllistää vähäosaisia ihmisiä ja pyrkii mittaamaan toimintansa vaikutuksia (Suomalaisen työn liitto 2017).

On tärkeää huomata, ettei yhteiskunnallinen tavoite riitä määrittämään yritystä yhteiskunnalliseksi yritykseksi, jos tavoitteen perimmäinen tarkoitus on markkinoida yritystä vastuullisena toimijana ja kasvattaa sen voittoja (Aygören 2014). Tässä tilanteessa saatetaan olla lähellä viherpesua (Alam ym. 2011), joka ei määritelmällisesti kuulu yhteisötalouteen. Vaikka yhteiskunnalliset yritykset voivat sosiaalisen pääoman lisäksi tuottaa myös taloudellista pääomaa, ne syntyvät eettisten tavoitteiden ympärille eivätkä käytä niitä markkinoinnin välineinä (Aygören 2014).

Usein yhteiskunnallisia yrityksiä syntyy silloin, kun yksityinen ja julkinen sektori eivät täytä jotain tiettyä tarvetta (Mendell & Neamtan 2010: 77) tai niiden toiminta koetaan epäoikeudenmukaiseksi ja sille halutaan kehittää reilumpi ja kestävämpi

vaihtoehto (Moilanen ym. 2011). Resurssinsa ja rahoituksensa nämä yritykset saavat tuottamansa voiton ohella vapaaehtoistoiminnasta, lahjoituksista ja valtion tuista. Niiden toiminta voi keskittyä esimerkiksi asumispalveluihin, kestävään matkailuun, ruoantuotantoon, kulttuuriin, teknologiaan tai ympäristöön (Mendell & Neamtan 2010: 77). Suomessa Yhteiskunnallinen yritys –merkkiä kantavat useiden eri toimialojen yritykset, kuten Caritas Lääkärit Oy, Suomen Komediateatteri Oy ja Pirkanmaan Jätehuolto Oy (Suomalaisen työn liitto 2017).

Jenny Cameron (2015) on tutkinut Australian Brisbanessa toimivaa vuonna 2004 perustettua yhteiskunnallista yritystä Food Connect Brisbanea, joka tarjoaa asiakkailleen viikoittaisia luomuruokapaketteja yhteistyössä paikallisten maanviljelijöiden kanssa. Food Connect Brisbane on yksi ympäri maailmaa toimivista yhteisömaatalouden (engl. community-supported agriculture eli CSA) projekteista. Alun perin kuluttajat tekivät sopimuksia suoraan maanviljelijöiden kanssa, mutta toimintaa helpottamaan ja tehostamaan syntyi myöhemmin yrityksiä, jotka toimivat välittäjinä kuluttajien ja viljelijöiden välillä.

Tärkeä osa toimintaa on se, että sillä luodaan silta kaupunkilaiskuluttajien ja maatalousyrittäjien välille ja tehdään ruoantuotantoprosessista normaalia läpinäkyvämpi. Tämä näkyy muun muassa siten, että tilaajat maksavat paketista aina saman hinnan, mutta sen sisältö vaihtelee sesongin mukaan ja tuotteita on sellainen määrä, joka on maatiloilla pystytty tuottamaan. Ruoan alkuperä konkretisoituu silloin kuluttajan arjessa. Luonnonmukaisella ja kestäväällä viljelyllä ei pystytä kuin supermarketista aina saamaan juuri sitä ja juuri sellaisia määriä ruokaa kuin halutaan (Cameron 2015: 55-56).

Tällaisen palvelun voi hyvin perustein odottaa ohjaavan ihmisten asenteita ympäristön kannalta kestävämpään suuntaan, ja sen vuoksi sitä voidaan pitää kestävästä kehitystä edistävänä (Banister 2016). Lisäksi se tukee luomuviljelyä, joka on ympäristön kannalta kestävä ruoantuotannon muoto ja tekee viljelijöiden toimeentulosta entistä vakaampaa ja luotettavampaa, sillä ruokapaketeista tulee viljelijälle aina sama tuotto riippumatta sadon koosta. Taloudellinen varmuus edistää luomuviljelyn pysymistä kannattavana ja houkuttelevana alana. Food Connect Brisbane ja muut sen kaltaiset yritykset tekevät myös yhteistyötä viljelijöiden kanssa tarjoamalla esimerkiksi koulutusta kestävästä viljelymenetelmistä (Cameron 2015: 56).

Yhteisömaatalous yhdistää Food Connect Brisbanea ja edellisessä kappaleessa esiteltyä Nuestras Raícesia, joten lienee syytä huomauttaa, että näiden organisaatioiden välillä on keskeinen ero. Food Connect Brisbanen toiminta on yritysmuotoista ja keskittyy tuotteiden välitykseen, kun taas Nuestras Raíces identifioituu järjestönä, jonka toiminnassa yhteisömaatalous on yksi osa laajempaa aluekehityksen ja ympäristönsuojelun tavoitetta.

3.4 Yhteisötalous ja sukupuolten tasa-arvo

Cameronin ja Gibson-Grahamin (2003) mukaan talous voidaan nähdä vahvasti sukupuolittuneena tilana. Vielä tänäkin päivänä suuressa osassa maailmaa eletään todellisuudessa, jossa miehet hallitsevat taloutta, sen kehitystä ja siihen liittyvää päätöksentekoa (Gibson 2002). Naiset tekevät vähemmän palkkatyötä eivätkä siten osallistu taloudelliseen elämään samalla tavalla kuin miehet, eikä naisten tekemää palkatonta työtä kotona ja paikallisissa yhteisöissä useinkaan noteerata talouskeskustelussa. Talouden tilan jakautuminen tällä tavoin feminiinisiin ja maskuliinisiin tiloihin on ongelma sukupuolten tasa-arvon kannalta, sillä se rajoittaa naisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan (Cameron & Gibson-Graham 2003).

Sukupuolten välinen tasa-arvo on yksi kestävä kehityksen tavoitteista eikä kestävä tulevaisuus voida ilman sitä saavuttaa (Yhdistyneet kansakunnat 2015). Tasa-arvo on tärkeää kestävä kehityksen kaikkien osa-alueiden kannalta, sillä naisten heikompi asema tuhlaa niitä resursseja, joita naisilla olisi kestävä kehityksen edistämiseksi niin sosiaalisella, taloudellisella kuin ekologisella tasolla. Gibsonin (2002) mukaan naisilla kuitenkin jokseenkin paradoksaalisesti on talouskehityksessä todellisuudessa tärkeä rooli, joka korostuu erityisesti kehittyvillä ja köyhillä alueilla, joilla naisten asema usein on myös kaikista huonoin. Kehitystyössä naisten rooli sekä taloudellisen että sosiaalisen pääoman tuottamisessa otetaan kasvavissa määrin huomioon ja naisia on rekrytoitu erilaisiin talous- ja aluekehitysprojekteihin entistä enemmän.

Käytännössä naiset rakentavat taloutta kehittyvissä maissa esimerkiksi mikrolainojen avulla perustetulla paikallisen tason yritystoiminnalla. Lainaa saatetaan

saada kyläpankeista, joita kylien asukkaat ylläpitävät yhdessä tallettamalla kukin pankkiin rahaa, josta myönnetään tarpeen vaatiessa lainoja näille samoilla tallettajille esimerkiksi yrityksen perustamiseen tai sen toiminnan laajentamiseen (Gibson 2002). Kyläpankit ovat osa yhteisötaloudellista toimintaa ja esimerkki siitä, miten yhteisötalouden avulla ihmiset voivat suoraan vaikuttaa toimeentuloonsa ja rakentaa taloutta kestävästi oman yhteisönsä ehdoilla ilman riippuvuutta ulkopuolisista rahoittajista (Lloyd 2004 Clarence & Noya 2007: 11-13 mukaan).

Gibson (2002) kirjoittaa esimerkkinä tällaisesta toiminnasta naisten kyläpankista Kiinassa syrjäisellä maaseudulla Jiangxin maakunnassa. Pankin avulla Jiangxin naiset voivat pyörittää liiketoimintaa ja tarjota alueellaan monenlaisia sosiaalisia palveluita ja näin vaikuttaa suoraan elinympäristöönsä ja sen talouden kehitykseen. Kyläpankkia voidaan pitää feministisenä tekona, sillä se toimii yksinomaan naisten voimin ja näyttää naiset aktiivisina taloudellisina toimijoina ja talouden rakentajina.

Taloudellinen konteksti Jiangxissa on sekä kommunismin että kapitalismin värittämä, ja sitä ajavat osaltaan markkinataloudesta tutut ideologiat, joihin kuuluvat tehokkuus ja individualismi. Tämä luo eräänlaisen ristiriidan, kun naiset ratkaisivat, miten ja kuinka paljon voittoja jaetaan ja miten suhtaudutaan yhteisön hyväksi tehtyyn vapaaehtoistyöhön kommunismin jälkimainingeissa. Tästä ristiriidasta huolimatta kyläpankki on kuitenkin selkeästi yhteisötaloudellinen aloite, sillä se perustuu yhteistyölle ja sen ylijäämä ohjataan takaisin toimintaan, jota kehitetään auttamaan naisia laajemmalla alueella (Gibson 2002). Gibson-Grahamin (2008) monimuotoisuuden teorian mukaan tässä huomataan jälleen, ettei markkinatalousjärjestelmää ja yhteisötaloutta voida asettaa tiukasti vastakkain, vaan ne vaikuttavat toinen toisiinsa.

Yhteiskunnallisessa ja tieteellisessä keskustelussa naisten taloudellinen asema on onneksi jatkuvasti esillä myös läntisessä maailmassa ja talouden tilojen jakamista feminiinisiin ja maskuliinisiin pyritään aktiivisesti purkamaan niin, että naisilla olisi miesten kanssa yhtäläinen pääsy talouden ja tuotannon tiloihin. Samalla on syntynyt jako hyvin palkatuissa työpaikoissa työskentelevien ja palkatonta kotityötä tai matalapalkkaista palvelutyötä tekevien naisten välille. Palkatonta työtä kodeissa ja niiden lähiympäristöissä voidaan kuitenkin pitää talouden näkymättömänä perustana, joka pitää yhteiskunnan perustavia sosiaalisia rakenteita, kuten koteja, perheitä ja

yhteisöjä pystyssä. Palkkatyö ja tuotanto taas ovat talouden näkyviä osia, jotka eivät kuitenkaan voisi toimia ilman perustaa. Näiden tilojen jakaminen miesten ja naisten kesken ei kuitenkaan ole tasa-arvon mukaista eikä kestävää (Cameron & Gibson-Graham 2003).

4 POHDINTA

Tutkielmani osoittaa, että yhteisötaloudella ja monimuotoisella talousajattelulla on paljon potentiaalia kestävän kehityksen edistämisen suhteen. Yhteisötaloutta voidaan soveltaa erilaisissa paikoissa ja tilanteissa ja siitä on hyötyä monenlaisten ongelmien ratkaisemisessa ja erilaisiin tarpeisiin vastaamisessa. Esittelin tutkielmassa kolme erilaista tilannetta, joihin oltiin yhteisötalouden keinoilla löydetty sellaiset ratkaisut, jotka edistivät alueiden ja yhteisöjen kehitystä kestäväällä tavalla. Tapausesimerkit tukivat teoriaa yhteisötaloudesta voimaannuttavana ja osallistavana vaihtoehtona. Johtopäätösteni mukaan yhteisötalouden avulla on mahdollista rakentaa joustavasti taloutta, joka ei ole ristiriidassa kestävän kehityksen kanssa vaan pikemminkin edistää sitä.

Koska yhteisötalous ei perustu markkinatalouden tavoin voiton maksimointiin, kilpailuun ja jatkuvan kasvun vaatimukseen, siinä voidaan asettaa etusijalle kestävyys ja yhteisöllisyyden tavoitteet. Silti sillä voidaan luoda myös taloudellista arvoa, joten se ei ole markkinataloudelle myöskään täysin vastakkainen järjestelmä. Kuten sanottu, molemmat voivat olla olemassa yhtä aikaa ja limittyä toisiinsa, ja jyrkkä vastakkainasettelu tuskin edistää kestävyttä.

Tutkielman tekeminen herätti minussa kysymyksen siitä, miksi taloudellinen monimuotoisuus vaikuttaa niin radikaalilta ajatukselta, vaikka kaiken aikaa ympäri maailmaa on käytössä markkinataloudesta poikkeavia ratkaisuja ja toimintamalleja ja markkinataloudessa itsessäänkin on paljon sisäistä vaihtelua. Kestävän kehityksen kannalta olennaista on rakentaa diskurssia, jossa huomioidaan erilaiset talouden muodot ja annetaan niille tilaa kehittyä. Silloin voidaan löytää kestävin mahdollinen ratkaisu erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa.

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia laajemmin, mihin kestävän kehityksen tavoitteisiin yhteisötalouden toiminnalla on pyritty vastaamaan ja miten siinä on onnistuttu tai epäonnistuttu. Nimenomaan yhteisötalouden epäonnistumiset olisivat tärkeä aihe, jota ei vielä ole kovin paljon tutkittu. Jotta yhteisötalouden organisaatioita ja toimintaa voitaisiin kehittää mahdollisimman kestävästi, olisi tärkeää tutkia syitä niille tilanteille, kun ne eivät jostain syystä onnistu tavoitteessaan. Myös yhteisötalouden toimijoiden omia näkemyksiä kestävästä kehityksestä ja heidän

roolistaan sen edistämisessä olisi tarpeen tutkia. Miten esimerkiksi yhteiskunnalliset yrittäjät käsittävät kestävän kehityksen ja millaisella tavalla he ajattelevat sen olevan läsnä toiminnassaan, tai miten he suunnittelevat toimintaa sen ehdoilla?

LÄHTEET

- Alam, K, N. Beaumont & S. Imran. (2011). Reinterpreting the Definition of Sustainable Development for a More Ecocentric Reorientation. *Sustainable Development* 22: 2, 134–144.
- Amin, A. (toim.) (2009). *The Social Economy: International Perspectives On Economic Solidarity*. 266 s. Zed Books, Lontoo.
- Arzeni, S. (2007). Preface. Teoksessa Clarence, E. & A. Noya (toim.): *The Social Economy: Building Inclusive Economies*, 3-4. OECD, Pariisi.
- Aygören, H. (2014). Research in Social Entrepreneurship: From Historical Roots to Future Routes. Teoksessa Bacq, S., J. Kickul, M. Nordqvist & P. H. Phan (toim.): *Theory and Empirical Research in Social Entrepreneurship*, 11-65. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Banister, D, E. Holden & K. Linnerud. (2016). The Imperatives of Sustainable Development. *Sustainable Development* 24: 5.
- Barkemeyer, R., D. Holt, L. Preuss, S. Tsang. (2011). What Happened to the ‘Development’ in Sustainable Development? Business Guidelines Two Decades After Brundtland. *Sustainable Development* 22: 1, 15-32.
- Cameron, J. (2015). Enterprise Innovation and Economic Diversity in Community-Supported Agriculture: Sustaining the Agricultural Commons. Teoksessa Gibson-Graham, J. K., G. Roelvink & K. St. Martin (toim.): *Making Other Worlds Possible. Performing Diverse Economies*, 53-71. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Cameron, J. & J. K. Gibson-Graham. (2003). Feminizing the Economy: metaphors, strategies, politics. *Gender, Place and Culture* 10: 2, 145-157.
- Clarence, E & A. Noya. (toim.) (2007). *The Social Economy: Building Inclusive Economies*. 249 s. OECD, Pariisi.
- Cunniah, D. (2011). Preface. Teoksessa Pons-Vignon, N, (toim.): *There Is an Alternative: Economic Policies and Labour Strategies Beyond the Mainstream*, 8-9. ILO, Geneva.
- Finlex (2012). *Laki sosiaalisista yrityksistä*. Finlex.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031351>> 14.4.2017.
- Fisher, M. (2008). *Capitalist Realism: Is There No Alternative?* 54 s. John Hunt Publishing Ltd., Hants.
- Gibson, K. (2002). Women, Identity and Activism in Asian and Pacific Community Economies. *Journal of the Society for International Development* 45: 1, 74-79.

- Gibson-Graham, J. K. (2006). *A Postcapitalist Politics*. 361 s. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K. (2008). Diverse economies: performative practices for 'other worlds'. *Progress in Human Geography* 32: 5, 613–632.
- Graham, J. & S. Healy. (2007). Building Community Economies: A Postcapitalist Project of Sustainable Development. Teoksessa Ruccio, D. (toim.): *Economic Representations: Academic and everyday*, 291-314. Routledge, New York.
- Graham J., & J. Cornwell. (2009). Building Community Economies in Massachusetts: An Emerging Model of Economic Development? Teoksessa Amin, A. (toim.): *The Social Economy: International Perspectives on Economic Solidarity*, 37-65. Zed Books, Lontoo.
- Greffe, X. (2007). The Role of the Social Economy in Local Development. Teoksessa Clarence, E. & A. Noya (toim.): *The Social Economy: Building Inclusive Economies*, 91-116. OECD, Pariisi.
- Lee, R. (2000). Shelter from the storm? Geographies of regard in the worlds of horticultural consumption and production. *Geoforum* 31, 137–157.
- Lehtonen, M. (2004). The environmental–social interface of sustainable development: capabilities, social capital, institutions. *Ecological Economics*. 49: 2, 199–214.
- Lloyd, P. (2004). The European Union and its programmes related to the third system. Teoksessa Evers A. & J-L. Laville (toim.): *The Third Sector in Europe*, 188-205. Edward Elgar, Cheltenham.
- Mendell, M. & N. Neamtan. (2010). The Social Economy in Quebec: Towards a New Political Economy. Teoksessa Mook, L., J. Quarter. & S. Ryan (toim.): *Researching the Social Economy*, 63-83. University of Toronto Press Incorporated, Toronto.
- Moilanen, H., J. Peltokoski & T. Toivanen. (2011). Yhteisötalous ja vertaistuotanto ovat tulevaisuus. *Kansalaisyhteiskunta*, 2: 1, 107-111.
- Mook, L., J. Quarter. & S. Ryan (toim.) (2010). *Researching the Social Economy*. University of Toronto Press Incorporated. Toronto.
- Pearce, J. (2009). Social economy: engaging as a third system? Teoksessa Amin, A. (toim.): *The Social Economy: International Perspectives on Economic Solidarity*. Zed Books, Lontoo.
- Ruccio, D. & J. Amariglio. (2003). *Postmodern Moments in Modern Economics*. Princeton University Press, Princeton.
- Speth, J. (2008). *The Bridge at the Edge of the World : Capitalism, the Environment, and Crossing From Crisis to Sustainability*. Yale University Press, New Haven.

- Suomalaisen työn liitto (2017). *Yhteiskunnallinen yritys*.
<<http://suomalaintyö.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/yhteiskunnallinen-yritys-merkin-saannot/>>. 14.4.2017.
- White, R. J. & C. C. Williams. (2014). Anarchist economic practices in a 'capitalist' society: Some implications for organisation and the future of work. *Ephmera: Theory and politics in organization* 14: 4, 951-975.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. YK.
<<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>>.
- Wright, S. (2010). Cultivating Beyond-Capitalist Economies. *Economic Geography* 86: 3, 297-318.
- Yhdistyneet kansakunnat. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for sustainable development*. Yhdistyneet kansakunnat.